

5. Калита А.А. Энергетика речи : Монография. Киев : Кафедра, 2016. 292 с.
6. Клименюк О.В., Калита А.А., Федорів Я.Р. Методологія експериментально-фонетичних досліджень: теоретичні передумови, планування експерименту, представлення результатів. *Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія 8: «Мовознавство»*. № 2. 2001. С. 3–17.
7. Козуб Л.С. Роль інтонації в змістовій структурі інформаційного тексту. *Сучасні тенденції фонетичних досліджень*. Київ : КПІ ім. І. Сікорського, 2018. С. 91–93.
8. Лильо Г. Вербальне vs. візуальне в перцепції креолізованих інтернет-текстів (на матеріалі інтернет-видання «Українська правда»). *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. 2013. Випуск 37. С. 412–418.
9. Нагорна О.О. Синкретизм вербальних і невербальних засобів у тексті ситуативної комедії (на прикладі комедійного серіалу “The Mindy Project” / “Проект Мінді”). *Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*. Випуск 30. 2015. С. 103–106.
10. Пойманова О.В. Семантическое пространство видеовербального текста : автореф. дис. канд. филол. наук: 10.02.19. Москва, 1997. 21 с.
11. Сердюк І.В. Динамічні характеристики англомовної військової промови в гендерному аспекті. *Закарпатські філологічні студії*. 2018. Вип. 6. С. 65–70.
12. Сорокин Ю.А., Тарасов Е.Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция. *Оптимизация речевого воздействия*. М. : Наука, 1990. С. 180–195.
13. Цеплитис Л.К. Анализ речевой интонации. Рига : Зинатне, 1974. 272 с.
14. Чемеркін Г. Елементи *техно* у креолізованому художньому тексті. *Мовознавство*. 2008. № 4–5. С. 65–71.
15. Kress G.R. van Leeuwen T. Multimodal discourse: the modes and media of contemporary communication. London : Edward Arnold, 2002. 152 p.
16. Norris S. Systematically working with multimodal data: research methods in multimodal discourse analysis. New-York : John Wiley & Sons, 2019. 265 p.

УДК 811.111'367'04:82-311.3.1«11/14»

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.14-1.14>

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗВЕРТАНЬ У СЕРЕДНЬОАНГЛІЙСЬКИХ ЛИЦАРСЬКИХ РОМАНАХ XII – XV СТ.

PRAGMATIC PECULIARITIES OF ADDRESSES IN THE MIDDLE ENGLISH ROMANCES OF THE 12TH – 15TH CENTURIES

Гродський І.Я.,

orcid.org/0000-0003-2668-9427

старший викладач кафедри іноземних мов
Київського університету імені Бориса Грінченка

Статтю присвячено дослідженню прагматичних характеристик звертань у середньоанглійських лицарських романах. Автор розглядає звертання як важливий соціо- і психолінгвістичний феномен, оскільки реалізація його засобів залежить від таких чинників, як соціальний стан учасників мовленнєвого акту, їхній вік, службові й персональні стосунки, ступінь спорідненості, освіта, виховання, характер, смаки тощо. Звертання є також однією з центральних одиниць мовленнєвого етикету. Проблема опису комунікативної дії звертання лежить в особливій площині досліджень, що обумовлюється несиметричністю відносин між формою висловлень і їхнім змістом.

Функція звертань полягає у маркуванні рольових і соціальних відносин, які встановлюються в рамках комунікативного акту. Факт вживання того чи іншого звертання мусить неодмінно свідчити про певну ситуацію, мікроклімат спілкування і його тональність. Комплексний підхід до вивчення звертання як етикетної одиниці дозволив встановити діалектичну єдність номінативно-змістовної сторони звертання з його прагматичною і стилістичною функцією. При цьому прагматичний зміст звертання кваліфікується як компонент семної структури слова, що матеріалізує екстралінгвістичну інформацію, яка співвідноситься з комунікативно-прагматичною ситуацією чи з її окремими параметрами. Тенденція до спрощення стосується як лексичної реалізації форми звертання (відмова від вживання титулів), так і лексичного оточення форм звертання: зменшення / спрощення дескрипторів звертання.

Проведений аналіз лицарських романів показав, що функціональний клас мовних одиниць звертань у середньоанглійській мові може бути маркований різними конструкціями. Поруч із номінальними формами звертання досліджуються нові тенденції у функціонуванні іншого засобу вираження зверненості у середньоанглійській мові – аперитивні займенники.

Ключові слова: лицарський роман, звертання, мовленнєвий акт, комунікативна ситуація, іллокутивна сила.

The article seeks to highlight the characteristics of the speech act of address in the Middle English romances. We consider addresses as an important socio-psycholinguistic phenomenon since the realization of its means depends to a large extent on such factors as the social status of the participants in the speech act, their age, occupation and personal relations, degree of affinity, education, character, tastes, etc. An address is also one of the central units of speech etiquette. The problem of describing the communicative action of address lies in a particular plane of the research which is due to the asymmetry of the relationship between the form of statements and its content. The function of addresses is to mark the role and social relations that are established within the framework of a communicative act. The fact of the use of one or another address should inevitably testify to a certain situation, the microclimate of communication and its tone.

A comprehensive approach to the study of address as an etiquette unit has made it possible to establish the dialectical unity of the nominative-meaningful side of addresses with its pragmatic and stylistic function. Thus the pragmatic content of address qualifies as a component of the semantic structure of the word that materializes extra-linguistic information which correlates with the communicative-pragmatic situation or with its individual parameters. The tendency to simplification applies both to the lexical implementation of the form of address (renunciation of titles) and to the lexical environment of addresses' forms: reduction / simplification of the descriptors of addresses.

The analysis of romances holds that the functional class of linguistic units of address in the Middle English may be marked with different constructions. New tendencies in the functioning of appellative pronouns as a means of speech addressee-orientation expression in the Middle English are examined along with the nominal forms of address.

Key words: Middle English romance, address, speech act, a communicative situation, illocutionary force.

Постановка проблеми. Проблема опису комунікативної дії звертання лежить в особливій площині досліджень, що зумовлюється несиметричністю відносин між формою висловлень і їхнім місцем. Нині спостерігається брак докладних діахронічних досліджень звертань, що зумовлює **актуальність і новизну** такої розвідки.

Метою дослідження є виявлення прагматичних іллокутивних характеристик звертань у середньоанглійських лицарських романах.

Об'єктом дослідження є звертання в середньоанглійських лицарських романах, його **предметом** – комунікативно-прагматичні властивості звертань у середньоанглійських лицарських романах.

Матеріалом для аналізу слугують звертання, дібрані із англомовних лицарських романів XII – XV ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Функція звертань полягає у маркуванні рольових і соціальних відносин, які встановлюються в рамках комунікативного акту. Факт вживання того чи іншого звертання мусить неодмінно свідчити про певну ситуацію, мікроклімат спілкування і його тональність.

Питання, дотичні до звертання, привертали увагу І.О. Бодуена де Куртене та О.О. Потебні, Г. Ерісманн, К. Бруннер, Б. Мільйоріні, С. Лануцца.

Форми звертання, пов'язані з мовним етикетом, були предметом дослідження С.К. Богдана, Я.К. Радевич-Винницького, І.Т. Пірайнена, С.Г. Тер-Мінасової, Н.І. Формановської, В.П. Пономаренко, Н.М. Фірсової, І.В. Корнійко, а також П. Браун і С. Левінсон, що розробили теорію ввічливості.

Виклад основного матеріалу. Автор розглядає звертання як важливий соціо- і психолінгвістичний феномен, оскільки реалізація його засобів залежить від таких чинників, як соціальний стан учасників мовленнєвого акту, їхній вік, службові

й персональні стосунки, ступінь спорідненості, освіта, виховання, характер, смаки. Звертання є також однією з центральних одиниць мовленнєвого етикету. Звідси впливає його зв'язок із проблемами культури мови. Етичний аспект звертання тісно пов'язаний із культурологічним у широкому розумінні [7, с. 9]. Наприклад:

1) *Arthur con onsware, / & sayd, "sir corays knyzt, / If pou craue batayl bare, / Here faylez pou not to fyzt."* (SG, I. XII. 275–278) – Відповів йому Артур: «**Вельмишановний лицарю**, якщо Вас порадує поєдинок, ніхто Вам не відмовить».

2) *Lefdi, me queen, / And Horn ich schal thee fecche,* (KH, 354–355) – «**Моя дорога леді, моя королево**, / я поверну Вам Хорна».

Стосовно морфологічної експлікації звертання більшість вчених дотримуються визначення, поданого у «Словнику лінгвістичних термінів», згідно з яким звертання – це використання іменників, займенників, субстантивованих прикметників чи еквівалентних їм словосполучень для називання осіб і предметів, до яких звернена мова; синтаксично звертання оформлюється зазвичай суперсегментними (просодичними) засобами [9, с. 276].

Як свідчать дослідження явища звертання, морфологічні засоби його вираження є універсальними, принаймні у германських мовах. Це іменники або субстантивовані частини мови, займенники. Розбіжності стосуються складу парадигм номінальних і прономінальних форм звертання, зумовлених системою кожної мови.

Для звертань середньоанглійської мови характерні адекватні номінації, які вказують на статеві, вікові, статусно-рольові характеристики адресата: *kyng* (KH, 208, 665); *yon king* (AMA, II. 1784); *sir cortays knyzt* (SG, I. XII. 276); *schir knycht* (Lancelot, 558); *knight* (KH, 1320); *palmare* (KH, 1105); *leue fere* (KH, 1013); *lefdi* (там само, 352); *quen so dere* (там само, 1210); *felawe* (BH,

118); *dere dame* (SG, I. XXI. 470); *madame* (AA, 745); *damasele* (BH, 1125); *sire emperur* (BH, 3085); *lordinges* (BH, 2957); *lordes* (Gamelyn, I. 26, III. 331, IV. 473); *lowerd* (HD, 617); *lord* (BH, 385); *lege lorde of my lyf* (SG, II. III. 545); *massager* (BH, 4262); *palmer* (BH, 2053); *bachelor* (BH, 3731); *gouvernour* (SG, I. X. 225); *bermen* (HD, 866); *porter* (Gamelyn, V. 573); *fischer* (GW, 2449); *hunters* (Tristrem, I. 505); *mayster* (HD, 1136); *marchaunt* (Tristrem, II. 1543); *man* (Isumbras, 250); *traitour* (GW, 3200); *traytour* (Athelston, 761); *christen* (GW, 1348); *pilgrim* (GW, 2043); *Gode sir* (SG, II. XIV. 811); *Sir* (AA, 1169); *Ser* (Isumbras, 233); *Sir conquerour* (AMA, I. 831); *Sire* (BH, 3741).

Адекватність номінації означає відповідність вживаної форми звертання характеристикі адресата та комунікативній ситуації. Перелік адекватних звертань значно урізноманітнюється й розширюється у XIV – XV ст.: *sere* (Athelston, 109); *syr* (SL, 95; Emarè, 418); *syre* (SL, 918); *schir* (Lancelot, 578).

Неадекватні номінації, тобто ті, які позначають невідповідність вживаної форми звертання характеристикі адресата та комунікативній ситуації, здійснюються одиницями на зразок: *fader* (SD, 681); *my fadyr* (Emarè, 172); *moder* (FB, 325); *felaže* (= brother) (KH, 1533); *brodyr* (SL, 854); *brother* (AA, 1067); *brothere* (Gamelyn, II. 175); *doughter* (BH, 1437; SD, 680; GW, 87); *son* (AA, 1756; FB, 90, 375, SD, 701; GW, 3427); *nevew* (nephew) (AMA, I. 689); *child* (= young man) (KH, 201; Tristrem, I. 655); *cosin* (AMA, I. 343); *yonge men* (Gamelyn, V. 634); *swetyng paramour* (sweet lover) (SL, 303).

Вони супроводжуються фразами, які здебільшого підкреслюють якісні або відносні (причетність до божественного, умовне включення в родину) характеристики співрозмовника: *Lord Crist* (BH, 2713); *Iesu Crist* (HD, 595); *Allweldand God* (all-ruling God) (AMA, I. 397); *Deus* (HD, 2096, 2114); *gode lemman* (BH, 2182); *leue child* (KH, 1457); *leve son* (FB, 316); *leue fere* (KH, 1013); *leue sire* (HD, 909); *mi leve* (AA, 319); *leve leman* (AA, 2378); *my lemman* (SL, 717); *my creature* (beloved) (SL, 745); *leve moder* (SD, 697); *leve sone* (Isumbras, 166); *min hende sone* (SD, 595); *mydere* (SG, III. XIV. 1492); *my dere sun* (SD, 1081); *dere love* (AMA, I. 703); *mi frende* (GW, 154); *my lefty frende* (SL, 858).

Автор дотримується загальної гіпотези про те, що форма звертання, її вживання та функціональне навантаження детермінуються комунікативною ситуацією. Комунікативна ситуація є досить узагальненим терміном, який не має однозначної дефініції. Більшість дослідників

відносять до комунікативної ситуації соціальні фактори чи умови спілкування. У термінах теорії когнітивної обробки дискурсів такі умови становлять соціальний контекст, що утворюється категоріями приватне, суспільне, інституційне, формальне, неформальне, які можуть далі аналізуватися в термінах таких категорій: позиції, властивості, стосунки, функції [2, с. 23].

До соціальних чинників реалізації конкретного акту звертання У. Піпер [14, с. 18–21] відносить адресанта й адресата, соціальне середовище, що складається із соціально-культурного досвіду комунікантів, певної соціальної структури суспільства, яка актуалізується в конкретній соціальній ситуації. Така позиція визначає загальні засади дослідження чинників форм звертання і форм його вживання. Отже, комунікативна ситуація є своєрідним середовищем, в якому «народжується» і «живе» та чи інша форма звертання. Наприклад:

3) *Astow art Lord so fre, / Thou lete me never spille.* (Sir Tristrem, I. 395–396) – «**Боже, великодушний**, не дай мені загинути».

4) *“Man, wylt thou leve on my lay / And doo alle thy goodes away / And helpe me in my fight”* (Sir Isumbras, 250–252) – «**Чоловіче**, відкинь свої Боги / повір у мою релігію / допоможи мені у боротьбі».

Соціальні ролі і соціальний статус безумовно пов'язані між собою, проте вони є різноплановими поняттями. Соціальна роль – це величина змінна, особливо, якщо йдеться про короточасні ролі. У повсякденному спілкуванні кожна мовленнєва особистість щохвилини грає певну соціальну роль, яка визначається довготривалими / постійними або короточасними характеристиками людини. Постійною характеристикою, яка визначає соціальну роль комуніканта, є стать. До довготривалих, хоча й змінюваних характеристик, належать вік, професія, становище в сім'ї.

Ролями, які визначаються вказаними характеристиками є, наприклад, ролі короля – *kyng* (KH, 208, 665), королеви – *quen so dere* (KH, 1210), лицаря – *knucht* (Lancelot, 3473), матері – *moder* (FB, 325), батька – *fader* (AMA, III. 2735), брата – *brodyr* (SL, 854), дочки – *doughter* (SD, 680), сина – *son* (AA, 1756), двоюрідного брата – *cosin* (AMA, I. 343), племінника – *nevew* (AMA, I. 689), дитини – *child* (KH, 1457) тощо.

До нетривалих або короточасних соціальних ролей мовної особистості належать ролі купця – *marchaunt* (Tristrem, II. 1543), гостя – *man* (Isumbras, 250), єпископа – *bysschop* (Athelston, 364), пілігрима – *palmer* (Isumbras, 517), рибалки –

fischer (GW, 2449), мисливця – *hunters* (Tristerm, I. 505), вантажника – *bermen* (HD, 866), зрадника – *traytour* (Athelston, 761). З цього випливає, що соціальні ролі є маркерами функціонального навантаження, позиції особистості у соціальному середовищі в певний період часу – короткий або тривалий [10, с. 30].

Звертання, які сигналізують про наявність максимальної різниці у соціальному статусі учасників розмови, виражені конструкціями типу **гонорифічний прикметник + титул**. Труднощі у відтворенні цих форм пов'язані у цьому випадку з атрибутивним гонорифічним прикметником, який збільшує дистанцію між героями лицарських романів. Водночас його не слід інтерпретувати у прямому значенні – він лише є частиною усталеної етикетної формули, характерної для свого часу, що засвідчує більшу повагу до адресата [8, с. 174].

Наприклад, у північному діалекті можна зустріти такі апелятиви: *mi swete thing* (Tristerm, II. 1866), *mi leman fair and swete* (Tristerm, III. 3303), у північно-західному центральному – *cortays knyzt* (SG, I. XII. 276), *gode sir* (SG, II. XIV. 811), *lege lorde* (SG, II. III. 545), у північно-центральному – *yon king* (AMA, II. 1784), *Allweldand God* (all-ruling God) (AMA, I. 397), *dere love* (AMA, I. 703), у північно-східному центральному – *fayr ladye* (Emarè, 703), *my dere sone* (там само, 844), *swete syr* (там само, 970), у східно-центральному – *leue fere* (KH, 1013), *leue child* (KH, 1457), у південно-східному – *swetyng paramour* (sweet lover) (SL, 303), *my lefty frende* (там само, 858), у південно-східному центральному – *leve moder* (SD, 697), *min hende sone* (там само, 595), *my dere sun* (там само, 1081), у східно-центральному із впливом південного – *gode lemman* (BH, 2182).

Як свідчать діахронічні дослідження, система апелятивних займенників у сучасній англійській мові була такою не завжди. Стосунки між комунікантами в усьому спектрі від інтимних до дистанційних регулювалися на різних етапах розвитку англійської мови по-різному [4, с. 137]. Морфологічні й структурні зрушення відбулися протягом середньоанглійського періоду (XII – XV ст.). У XIII ст. повністю зникла, як і в інших германських (і не тільки германських) мовах, двоїна іменника [1, с. 101]. У 2-ій особі однини форма іменного відмінка *þū* перетворилася на *þou* (thou), до того ж замість кількох форм непрямих відмінків розвинулася лише одна об'єктна форма – *thee*. У множині їм відповідали *ye* (*ge*) і *yow* (*gew*, *ou*) [3, с. 55].

Досить рано суб'єктна форма множини *ye* (як і її відповідники в романських мовах) почала

виступати як субститут *thou* у звертанні до однієї особи [6, с. 69]. Проте вже у XIII – XIV ст. об'єктна форма *you* (*yow*) «вам, вас» почала вживатися замість так само об'єктної, але сингулярної форми *thee* «тобі, тебе» і навіть номінативна *thou* «ти» як шанобливе звертання до однієї особи, спочатку вищої, а згодом і рівної за соціальним рангом. Цілком можливим є вплив французької мови, в якій «ввічливе» *vous* («Ви») на той час було вже досить поширеним, що вже зазначали дослідники історії англійської мови [1, с. 103].

Трансформація займенникової системи стала причиною зрушень у дієслівній парадигмі, виявом яких було зменшення кількості флективних форм, а вживання форми 2-ї особи однини почали виходити з ужитку. Щоправда, вони (передусім суб'єктна *thou* «ти») ще використовуються як поетичний засіб стилізації.

Лише у XX ст. англійський займенник 2-ої особи множини *you*, який виконував функції форми ввічливості, нейтралізувався, витіснивши тепер уже застаріле *thou* «ти» і набувши універсальної функції у звертанні. Однак застарілі форми (*ye*, *thou* або *thee*) теж подекуди вживаються ще й нині як виразні стилістичні засоби, зокрема в поезії [13, с. 1761].

Що ж до старих форм однини (*thou* і *thee*), то вони зустрічаються також у фольклорних піснях, у діалектному мовленні, а саме у північній Англії, зокрема у Йоркширі, переважно у мовленні представників старшого покоління, іноді у Шотландії [12, с. 193].

В англійському мовленні шотландців може створюватися протиставлення форм особових займенників 2-ої особи за ознакою числа. Існування цієї суто діалектної і стилістично маркованої форми трактується як намагання «заповнити відсутню ланку у системі прономінальних форм звертання» і навіть «тяжіння англійської прономінальної системи до двоелементної» [6, с. 70–71], тобто своєрідний вияв зворотного розвитку.

Отже, сучасна англійська стала фактично єдиною германською мовою, яка не має саме «ввічливих» форм 2-ої особи. За таких умов «всі реєстри контактів від підкреслено офіційних до грубо-фамільярних передаються іншими засобами мови – інтонацією, вибором відповідних слів і конструкцій» [11, с. 4]. Маються на увазі власні імена та титули, а також «ввічливі» дієслівні форми, вигуки.

Типові етикетні форми звертання – це своєрідний мовний фонд, який наче регулює суспільні й особисті стосунки між носіями цієї мови [5, с. 185].

Висновки. Отже, суспільний розвиток Англії у XII – XV ст., зміни її соціально-економічного устрою, що призвели до зміни соціального складу, а також зміни у системі соціальних цінностей і норм спричинили модифікації парадигми форм звертання. Комплексний підхід до вивчення звертання як етикетної одиниці дозволив встановити діалектичну єдність номінативно-змістовної сторони звертання з його прагматичною і стилістичною функцією. При цьому прагматичний зміст звертання кваліфікується як компонент семної структури слова, що матеріалізує екстралінгвістичну інформацію, яка співвідноситься з комунікативно-прагматичною ситуацією чи її окремими параметрами. Тенденція до спрощення стосується як лексичної реалізації форми звер-

тання (відмова від вживання титулів), так і лексичного оточення форм звертання: зменшення / спрощення дескрипторів звертання.

Збереження певних реліктових форм на рівні діалектного мовлення є досить поширеним явищем у багатьох мовах. Збереглися так само діалектні варіанти *yoi*: *ya* (у центральній частині Англії) або *ee* (на південному заході). Форма *ye* зрідка вживається також у розмовному мовленні у випадках на зразок *how d'ye do?* «Здрастуйте; як ся маєте?».

Максимальна уніфікація займенникового звертання в сучасній англійській літературній мові створює чималі труднощі для перекладу, передусім художнього, оскільки в мові перекладу досить часто важко зробити вибір між «ти» або «Ви».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бруннер К. История английского языка. Т. I-II [пер. с нем. С.Х. Васильевой] / К. Бруннер. Москва : Изд-во иностр. лит., 1955. Библиогр.: т. II, С. 387–392.
2. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация: Пер. с англ. Москва : Прогресс, 1989. 312 с.
3. Ильиш Б.А. История английского языка Б.А. Ильиш. Москва : Учпедгиз, 1935. С. 138–143.
4. Корнійко І.В. Звертання як динамічний засіб вираження зверненості мовлення (на матеріалі сучасної німецької мови) : Дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2000. 218 с.
5. Морозова І.Б. Обращение как одна из основных речевых единиц в современном английском языке / И.Б. Морозова, Е.В. Сорочинская // Записки з романо-германської філології. Одеса : Латстар, 2000. Вип. № 8. С. 180–190.
6. Оликова М.А. Обращение в современном английском языке / М.А. Оликова. Львов : Вища шк., 1979. С. 81–83.
7. Пономаренко В.П. Еволюція засобів звертання в індоєвропейських мовах: компаративно-типологічний аспект : автореф. дис. д-ра філол. наук: 10.02.17. Київ, 2010. 32 с.
8. Руцак О. Звертання у художньому тексті: проблеми відтворення (на матеріалі трагедії Шекспіра "Hamlet, Prince of Denmark" та її українського перекладу Григорієм Кочурою // Іноземна філологія. Львів. 2014. Вип. 127, част. II. С. 170–177.
9. Словарь лингвистических терминов / Под ред. Ахмановой. Москва : Сов. энциклопедия, 1956. 607 с.
10. Формановская Н.И. Речевой этикет и культура общения. Москва : Высш. шк., 1989. 159 с.
11. Формановская Н.И. Речевой этикет. Русско-английские соответствия / Н.И. Формановская, С.В. Шевцова. Москва : Высш. шк., 1992. 80 с.
12. Bartsch-Parker E. British phrasebook / [E. Bartsch-Parker, S. Burgen, R. Crowe et al.]. Hawthorn : Lonely Planet Publ., 1999. 300 p.
13. Klein E.A. Comprehensive Etymological Dictionary of the English language / E. Klein. I-II. Amsterdam-London-New-York : Elsevier Publ. Co., 1966-1967. 1776 p.
14. Pieper U. Zur Interaktion linguistischer, sozialer und biologischer Variablen im Problembereich der "Anrede" // Anredeverhalten. Tübingen : Narr Verlag, 1984. S. 9–24.